

Antické labyrnty moderní makedonské identity

Miroslav Kouba

Místo úvodu

Společenské změny a s nimi související nové sociokulturní poměry v zemích východní a jihozápadní Evropy znamenaly pro tamní národní společenství v mnoha ohledech i přelomový okamžik jejich etnické a kulturní identifikace. Mnohé národy na Balkáně po roce 1990 procházely procesy oživené etnické identifikace, jiné se ocitly ve svém druhém obrození, přičemž se snažily oživit tradice z přelomu 19. a 20. století a navrázat na ně, a vývoj některých dalších národních společenství provázelo zcela zřejmě rozpolcení jejich kulturní identity. Příkladem právě této skupiny národního hnutí je nesporně situace makedonská. V souvislosti s vyhlášenou nezávislostí v roce 1991 lze pozorovat množství symptomatických procesů, které potvrzují, že dezintegrativní procesy v prostředí jugoslávské federace často otevřely otázkou historické kontinuity a její symboliky, jež se přetváří ve funkční faktor moderní identifikace. Tato kapitola se snaží představit typologii konkrétních symbolů a symbolických obrazů, které se v daném sociokulturním prostoru podílejí na přeměnách všeobecného diskurzu historické kontinuity státu, čímž aktualizují pojedy národní identity jako takové. Modely antické sebeidentifikace, včleněné navíc do diskurzu oficiální makedonské politiky a s ním související interpretace národních dějin a národního příběhu, jež se těší institucionální podpoře, se ve svém důsledku setkávají s účinkem přesné opačným.

Každé národní hnutí je založeno na reaktivním (emancipačním) východisku – již od svých úvodních fází se snaží vymezit na základě jazyka a dotařející se národní identity zejména vůči dominantnímu či v širší perspektivě také sousednímu národnímu společenství (v širším smyslu zejména: Hroch 1999, týž 2009). Etnocentrismus a/i lingvoorientismus¹ jsou tedy souběžnými základnami národního hnutí (procesu vzniku moderní národní identity), které dále dovrájejí takové faktory, jakými jsou právě národní příběh či narrativ národních dějin, jejich interpretace a v podstatě autoritativní i spontánně přijímané znění, s nímž se identifikují nejširší společenské vrstvy, jež takto pojímaný korpus národních dějin berou za svůj. Podobná podstata vzniku národních identit je platná v průběhu „dlouhého“ národních identit, které Miroslav Hroch označuje jako tzv. opožděná národní hnutí (Hroch 1999: 46–48; Gladkova 2003: 170).

Není smyslem této práce analyzovat tato opožděná hnutí z hlediska vnitřních faktorů (jejich motivaci, podstatu a vztah k dominantnímu prostředí, profil jejich přirozených vůdčích osobnosti, lingvoorientická specifika či problematiku podobu jejich příběhu), nicméně je třeba zmínit, že v případě jihovýchodní Evropy je proces vzniku nových identit problematizován zejména otázkou možných interpretací společných etap kulturněhistorického vývoje a také revitalizací mytologizujících konceptů původu a historické kontinuity balkánských národů, které se v období po roce 1991 objevily v prostředí takřka všech balkánských národů a jejichž důsledky mnohdy napomohly k eskalaci vzájemné etnické nesnášenlivosti (komparativní pohled vzniku a dotváření moderních národů na Balkáně viz Rychlík 2009). Balkánské státy 90. let minulého století se staly kolibřeštně mnoha různých a navzájem se protínajících koncepcí, ižíž se mnohdy quasiřeckými prostředky a smyšlenou argumentací snažily objasnit etnogenetickou výjimečnost příslušného národa.² V přímé návaznosti na tyto teorie o původu národa se objevují obdobně pojatá tvrzení o počátcích státnosti příslušného národa. Podobně motivované teorie mají potvrdit především historickou kontinuitu a na základě reaktivní argumentace prokázat vazbu příslušného národního společenství na antiku. Je proto zcela pochopitelné, že v konkrétních podmírkách Balkánského poloostrova, ižíž lze

definovat jako vrstevnatý soubor navzájem provázaných a historicky determinovaných kulturních fenoménů, tato etnocentricky motivovaná strategie musí nutně vyústit do situace, kdy jsou od základu narušeny primární předpoklady přátelského a mimořádného sousedství. Tyto etnocentricky pojaté teorie o výjimečnosti národa, jeho dějinné exkluzivitě a historickém významu lze proto chápát jako jeden z výrazných destabilizačních faktoriů balkánské krize 90. let minulého století.

Oázka podoby a východních identifikačních vzorců moderního národního příběhu a východních identifikačních vzorců moderního národního příběhu není nikde jinde natolik problematická jako právě v Makedonii. Rozpad jugoslávské federace a proces vzniku samostatného makedonského státu nutně tematizuje také potřebu „duchovní rozluky“ se stavajícím společenským systémem, jeho sémiotickými atributy, tradicemi a symboly. V objektivním pohledu lze makedonskou situaci na samém počátku 90. let minulého století interpretovat jako dějinný mezník, kdy se makedonský národ reálně ocitá na osudové křížovatce, z níž vyplývá spíše soubor oživených historických traumat než příslib záderně završeného procesu národní a kulturní afirmace. Makedonský národ se ocitl skutečně ve velmi problematické situaci – na jedné straně se rozpadal systém jugoslávské ideologie „bratrství a jednoty“, který mimo jiné výrazně napomohl uznání svobody a make- donského národa a na samém konci druhé světové války vytvořil i institucionální podmínky pro úspěšné dovršení kodifikacního procesu makedonského jazyka, na straně druhé však již koncept jugoslávské státní i sociokulturní jednoty nemohl v přelomové době všeobecného rozpadu, chaosu a hrozícího zapojení do všeobecného konfliktu nabídnout Makedonii jinou alternativu. Často vzpominané ústaví „stará Jugoslavija – nova Makedonija“ se transformuje v přiznacný symbol hledání nové symboliky, k němuž makedonská společnost přizvala mýtus antické minulosti.

V kontextu složité geopolitické situace, v níž se mladý makedonský stát počátkem 90. let nalézá a která na samém počátku této státnosti předpokládala množství konfliktů především se sousedy v otázce popíráné makedonské etnické a jazykové svěbytnosti, lze předpokládat, že jakékoli nové či ozivené identifikační symboly makedonského státu nutně narazí na odpor. Snahy o upevnění a mezinárodní uznání makedonského státu se velmi brzy jevily jako výrazné politickum rodící nové frustrace a komplexy, jež se stavají zcela logickou platformou pro vznik ještě absurdnějších konceptů o vzniku a historickém vývoji makedonského národa. Tato mytologéma, představující všeobecně přijímanou podobu makedonského národního příběhu, mají v kolektivním povědomí eliminovat domnělou malost ostrakizaci a snov se sousedními státy.

Společenský vývoj postavil Makedonii zjednodušeně řečeno před otázkou, jaké stanovisko v širším společenském diskurzu zajmout k rozpolení slovanské a antické identifikace makedonského národa. Ještě než přistoupíme k analýze podob antického myštu v makedonském sociokulturmém prostředí posledního dvacetiletí, musíme, osušnací a sporý se souasemním stavu.

1 Termín lingvoorientismus uvedl při uváděch o obrozenedých procesech do širšího užívání Vladimír Macura, kteří se soustředí změna na vztahu jazyka a společenského chování. Poukazuje na soubor sociokulturních vztahů, v jejichž centru stojí především přeč píky o jazyku a jeho symboly, zejména pak otázka pravopisná. Třebaže se Macura věnuje hlavně českému obrozeneckemu kontextu, lze jeho myšlenky o lingvoorientismu v mnoha ohledech zobecnit i najiná národní a lingvoorientická prostředí (srov. Macura 1995: 42–60).

2 Tyto „antikrizující“ snahy nejsou fenoménem příznačným pouze pro makedonský národ. Podobné teorie o přímých potomcích a historické i kulturní (mnohdy dokonce jazykové) kontinuitě ze analyzovat u Bulháru, identifikující se s Protobulhary i Thraky, a Rumunů (identifikující model s římskou Dácií), Albánca (identifikace dokazující i vlastní národnost) či Španělů ve smyslu „národa neistartu“ (Torošová–Tlajacová 1993).

onecnu zocenou na jinu na oči a nás vocičkou posloučil (slov. mauta 123, 32-00).

Tyto „antikvizující“ snahy nejsou fenoménem příznačným pouze pro makedonský národ. Podobné teorie o přímých potomcích a historické i kulturní (mnohdy dokonce jazykové) kontinuitě lze analyzovat u Bulháru, identifikujícího se s Protobulhary či Thraky, u Rumunů (identifikací modelu s římskou Dacií), Albánce (identifikace slokaznici italskými národy) či Šabi ve smyslu „národa nejstaršeho“ (Ivayloškov - Trajanov 1993).

je namísto uvést několik zobecňujících poznámek, týkajících se předeším historického kontextu. Soubor představ, s nimiž se makedonská společnost identifikuje, vyplyvá do značné míry z dějinného vývoje, v jehož rámci je přirozeným vodítkem soubor událostí přiznáčých pro pozdější modely historické paměti.

Retrospektiva antické a slovanské tradice

Předeším je nutno mít na paměti, že počátky makedonského státu jsou spjaty s řadou nejasnosti a mytologizovaných podob historiografického výkladu, vyplyvajících z lícení antických dějepisců. To se týká nejen mytického panovníka Makedóna, který představuje jednak mytologický počátek dějin Makedonie (Rychlík & Kouba 2003: 17–21), jednak personifikuje její kontinuitu v antických dobách, aby se po roce 1991 opět navrátil jako symbol antické identifikace části dnešní makedonské společnosti (srov. nejružnejší monografie, např. Tymprukovskij 1993; Kocírský a kol. 2000; Dončki 2000a aj.). Současně je třeba vnímat chronologickou posloupnost od počátků antické Makedonie, přičemž tento úsvit je spjat s koncem 7. století před n.l. Historické poznatky o následujících obdobích jsou v zásadě nejisté, obecně lze však konstatovat, že dobu formování anticko-makedonského státu je zejména 6. století před n.l. Konkrétnější prokazatelné poznatky o dějinách Makedonie jsou k dispozici až pro období od první poloviny 5. století před n.l., zejména v souvislosti s řecko-perskými válkami, v jejichž důsledku si perský král Dareios podmanil makedonského krále Amynta I. V průběhu druhé poloviny 5. století před n.l. je doložen vzestup makedonského státu, který souvisejí s peloponéskými válkami o nadvládu v oblasti Řecka. Následující desetiletí lze označit za období civilizačního přiblížení makedonského státu Řecku, jež se projevilo nejen novými urbanistickými strukturami stavěnými v řeckém stylu (významná je zejména Pella), ale také celkovým kulturním profitem makedonského státu a působením mnoha řeckých umělců, filozofů a literátů. I přes vnitřní rozporu a dlíči válečné konflikty známenal vývoj v druhé polovině 4. století před n.l. dobu všestranného upěvnění makedonského státu v důležitý faktor tehdejšího východního Středomoří (srov. Rychlík & Kouba 2003: 19–24 a Strawowy – Kawka 2000: 17–25).

Události přiznáčné pro zrod pozdějšího mýtu o antické Makedonii jsou spjaty zejména s počátkem vlády Filipa II. (359–336 před n.l.), otce Alexandra III. Makedonského, která na scénu uvádí řadu symbolicky reflektovaných fenoménů, jakými jsou například reforma vojska, formování známých makedonských *falang*, razba makedonských mincí, které se staly symbolem sily země i v moderním interpretacním diskurzu mýtu o antické Makedonii (Illenapov & Illenau 1994), či v neposlední řadě také zahájení územní expenze, jež Makedonii převáží ve světovou říši. Právě v době vlády Filipa II. bylo mimo jiné založeno město Filippopolis

(dnešní Plovdiv). Úspěšná územní expanze makedonského státu vyústila v roce 346 před n.l. v mírovou smlouvu s Athénami, která současně uznávala Filipovy výboje v Thrákkii. Cílem Filipových politiky bylo uznání Makedonie za součást „řeckého světa“. Tento akt je důležitý i pro aktuální interpretaci modely slávy anticko-makedonské tradice v diskurzu dnešní makedonské společnosti. Jádro této interpretaci přitom klade důraz na odlišnou identifikaci antických Makedonců, nikoliv na fakt, že by tato kultura byla blízká, či dokonce etnický totožná s antickými Řeky.

Antická Makedonie si v době vlády Filipa II. podrobila celé Řecko, přičemž ani náhlé panovníkovo úmrtí v roce 336 před n.l. neznamenalo závěrečnou fázi světové expanze makedonského státu. Prvoročáním úkolem nového vládce se stala především válka s Persii. Alexandr III. Makedonský, zvaný též Veliký (doba vlády 336–323 před n.l.), pokračoval v expanzi makedonského státu východním směrem, čímž šířil v řeckém duchu helénistický koncipovaný geokulturní model státu a světovázanou. Je zřejmé, že se považoval za Řeka a svou vlast za integrální součást helénistického světa, třebaže právě otázka jeho etnického a kulturního povědomí se stává ústředním tématem nových koncepcí a teorií, které vznikají v rámci formu jíchho se mýtu o antické minulosti v Republice Makedonii po roce 1991.³ Tažení proti Peršanům se v době nadcházející po úspěšném překročení Helespontu roku 334 před n.l. rozdělila do dvou základních směrů – první z útoků byl směrován dále na východ, do dnešního Iráku a Íránu, druhý z nich byl již od samého počátku Alexandrový veden přes dnešní Palestinu a Sýrii do Egypta, jenž Alexander snadno dobyl a založil zde jedno z významných městských center, Alexandrii. Téměř dvěma směry úspěšné expanze se Alexandrové podařilo vytvořit základ „světové říše“, za jejíhož zbožštělého panovníka se považoval. Alexandrovo pronikání dále na východ ukončilo až neúspěšné dobývání území dnešní Indie, doprovázené navic vzpourou v řadách makedonské armády a vnitropolitickými sporů. Přesto však dosáhla Alexandrová říše nebyzářeho rozsahu a stala se jedním z primárních symbolů mýtu o antické Makedonii.

Silný makedonský stát, koncipovaný jako světová říše, se začal záhy po Alexandrově smrti roku 323 před n.l. rozpadat. Dezintrační procesy byly navíc posíleny politickými sporů o Alexandrova následníka. Nároky Alexandrových vojevůdců, tzv. diadochů, přispely k dalšímu rozkladu státu avýstřily v jeho faktické rozdělení. Období let 323–281 před n.l. je proto v historiografii zpravidla označováno jako doba válek diadochů. Pojednán skončení procházi Makedonie bouřlivými událostmi. Vpády Keltů v letech 280–279 před n.l. a dynastická změna, kdy se vlády

³ Jan Rychlík v *Dějinách Makedonie* tento problém definuje následovně: „Výboje [Alexandra Makedonského] znamenaly šíření řecké kultury na východ a vedení k vytvoření helénistické kulturní říše. Proto také Alexandrový výboj nelze chiperat za výboje makedonské, ale je nutno považovat je za expanzi řeckou, stejně jako byla řecká i jeho říše.“ (Rychlík & Kouba 2003: 25)

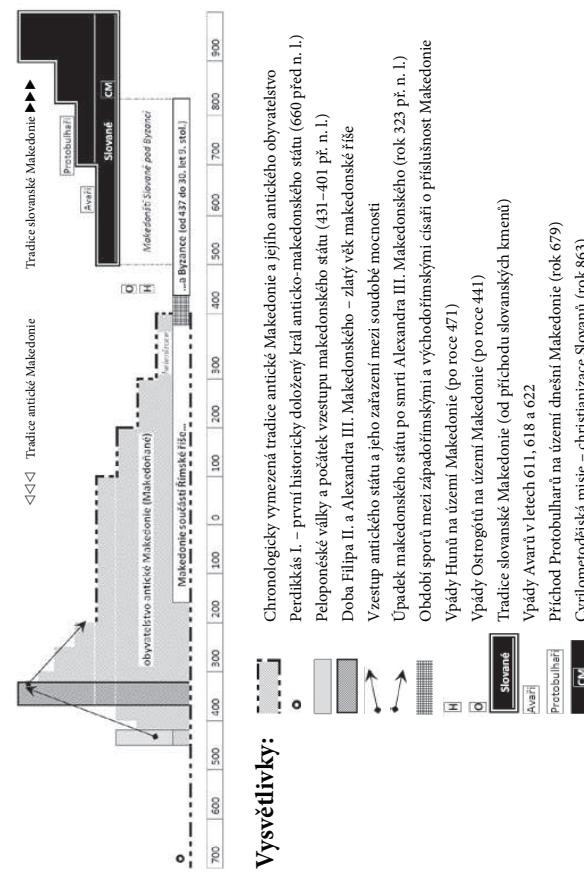
ujal rod Antigonovců, předurčovaly historický kontext Makedonie v celém 3. století před n. l. Úpadek makedonského státu související s těmito změnami vyústil navíc během tří makedonsko-římských válek (215–205 před n. l., 200–197 před n. l. a 171–168 před n. l.) v jeho naprostou porážku. Roku 167 před n. l. se Makedonie stala přibližně na dvacet let autonomní součástí Římské říše. Po tomto mezidobí byla v roce 148 před n. l. zavedena přímá římská správa, která zahájila novou etapu dějin antické Makedonie.

Vláda Římanů v Makedonii trvala fakticky až do rozpadu jednotné Římské říše v roce 395 n. l. Během této doby došlo k řadě společenských změn, mezi nimiž je namísto připomenout zejména první křesťanské obce, jež od 1. století n. l. měnily tvárnost nejen Makedonie, ale Římské říše jako celku.

Není úkolem této studie analyzovat antické dějiny Makedonie, a proto pro její potřeby postačí jen základní chronologický přehled událostí. Vývoj v následujících čtyřech desetiletích vedl po roce 395 k proměnlivému postavení Makedonie. Spory západním římských a východořímských (byzantských) císařů o Makedonii učinily z Makedonie geopoliticky a geokulturně významný region. I přes relativně dlouhé soupeření zůstala Makedonie až do roku 670 součástí Východořímské říše (Byzance). V jejím rámci byla vy stavena rovněž významným demografickým změnám, vytvárným stěhováním národů a expanzí barbaršských kmeneů, mimo jiné i Slovanů. Cílem této migrace byla po celé 6. století především Konstantinopol, jež byla přirozeným centrem nejen Východořímské říše, ale současně představovala symbol „města měst“. Za této situace, kdy byly podniknutý četné kroky k obraně státního centra, se Makedonie ocitá v jakémusi předpolí, které je nuteno odolávat vpádům těchto kmeneů. Z hlediska původního mytu o antické Makedonii představuje právě první polovina 5. až první polovina 6. století období klíčových změn. Makedonie, jež je formálně součástí Byzance, prošla výraznými politickými a zejména etnickými změnami. V důsledku četných nájezdů Vizigótů, Hunů, Slovanů a dalších „barbarských kmeneů bez jasného etnického původu“ se v posloupnosti 4.–6. století výrazně změnila etnická struktura Makedonie, jejíž předpokládaná skladba pro 5.–6. století prakticky zmemožňuje novodobé úvahy o kontinuální provázanosti antické a slovanské Makedonie.

Etnické a sociokulturní změny Byzantské říše byly do značné míry vytvárány soustavným plněním jejich měst, jež vedlo k narušení procesu hospodářské produktivity a k rustifikaci obyvatelstva. Nelze opomenout ani skutečnost, že velká část původních obyvatel byla v průběhu bouřlivých změn pobita a že část se smíšila s nově přichozími barbarštími kmeny. Tato situace nepředpokládá v kontextu celkového rozpadu dřívějšího civilizačního základu další existenci antických Makedonců. S velkou pravděpodobností lze tedy konstatovat jejich postupný zánik, který je doprovázen přibližně třemi sty lety chaotických etnických proměn.

Společenské změny, k nimž od první poloviny 5. do první poloviny 6. století v souvislosti se zánikem antické Makedonie došlo, předpokládaly zcela nový kulturní a civilizační kontext. Slovanská kolonizace ve snyslu postupného ovládnutí velké části Balkánského poloostrova (a tedy i Makedonie) slovanskými kmény v rámci „stěhování národů“ způsobila výraznou přeměnu etnické struktury. Třebaže pokusy o konsolidaci slovanských kmeneů v Makedonii (tzv. Makedonské Sklavinie) nebyly úspěšné a v této části Balkánského poloostrova nevznikl raně středověký slovanský státní útvar, znamenala slovanská kolonizace faktické **přerušení demografické a kulturní kontinuitu s tradicí „antické Makedonie“**. Tuto skutečnost naznačuje také následující schéma.

Komentář ke schématu:

Schéma se snaží v chronologickém náhledu naznačit mýthus o kontinuitě antické a slovanské Makedonie. Výchozím bodem je Perdikkas I., první doložený panovník antické Makedonie, dále je na časové přímce uvedena doba rozkvětu anticko-makedonského státu v době 430–401 před n. l. a jeho stoupající prestíž, jež dosahuje vrcholu za Filipa II. a Alexandra III. Makedonského. Následně je znázorněna rozpad a stagnace makedonského státu v době války mezi diadochy v letech 322–281 před n. l. Znázorněn je rovněž postupný přechod Makedonie pod přímou římskou nadvládu.

Klíčové je období 5. a 6. století n. l., kdy dochází jednak k helenizaci anticko-makedonského obyvatelstva, jednak v souvislosti s výraznými demografickými změnami je toto obyvatelstvo z velké části pobito při nájezdech nejrůznějších kmenů, zejména Hunů a Ostrogótů. Lze proto předpokládat natolik výrazné etnické změny, jež zejména v souvislosti s příchodem Slovanů znemožňují hovořit o možnosti, že by se Slované mohli s antickými Makedonci setkat a že by tak mohlo dojít k jejich vzájemné assimilaci. Počátek slovanské tradice v Makedonii je tedy vymezen 6.–7. stoletím. Symbolicky zakreslen je rovněž příchod Prabulharů v roce 679 a období od 2. čtvrtiny 9. století, kdy se Makedonie postupně dostává do vlivu bulharské říše. Symbolicky je tak ukázáno, že tradice antické a slovanské Makedonie nejsípí vzájemně propojeny.

Moderní makedonský národ se konstituoval nejsípí v průběhu první poloviny 20. století, přičemž k definitivní krystalizaci makedonské etnické a kulturní identity v plnohodnotném slova smyslu doslova až v průběhu let 1941–1944. Jíž v průběhu 19. století lze pozorovat náznaky etnografické (či v dlílích projevech i etnické) svébytnosti. Současně je však třeba dodat, že se jedná o koncepční otázku, na niž nelze podat jednoznačnou odpověď. Makedonská identita vzniká za složitých okolností v průběhu druhé poloviny 19. a první poloviny 20. století, přičemž tento proces má v porovnání s národním hnutím sousedních balkánských národů řadu specifických.⁴ Diskurz makedonské identity slovanského obyvatelstva vzniká na základě pozdně obrozenecitého „rozkulu“ předešlým s korupsem bulharské kulturní a etnické identifikace, jehož součástí byl ve formálním vymezení až do roku 1944. V tomto smyslu je nutno poukázat na zasedání Antifašistického výboru národního osvobození Makedonie (ASNOM) z 2. srpna 1944, jež konstatovalo vznik makedonského národa a připravilo institucionální podmínky pro následnou etnickou a kulturní krystalizaci zvláštní makedonské identity, jež je slovanská, v blízkém etnicko-kulturním vymezení však odlišná od identity bulharské i srbské. Proces dotváření moderní makedonské identity vstoupil do své závěrečné

⁴ Zvláštní identita slovanského obyvatelstva Makedonie má výrazný aspekt nejen politický, ale také etnografický či jazykový. Ačkoliv většina obrozenec původem z Makedonie smýšlela v 19. století nejspí bulharsky, přesto si byla vědoma pocitu určité zemské zvláštnosti, jež později generacemi intelektuální v průběhu 20. století posloužila jako základ k postupnému dovoření makedonské etnické identity. V makedonském prostředí se tak mohl až s časovým odstupem uplatnit typický vzorec formulující se národní identity, který se zpravidla rozvíjí ve třech fázích. Nejdříve se pouze jednotlivci snáží najít hlediska a odfuodenění etnického smyslení, jež je založeno na příznacích jazykovej, ideologické či jiné povahy, přičemž nejsír společenské vrstvy sín nejsou toho identického systému vědomy. V druhé fázi pak toto rozdílné „ja“ nabývá přirozeného rozšíření, takže se zvola rozšířuje na „my“, avšak nelze ještě hovořit o plně dovořeném národním (etnickém) povědomí. Tepře třetí etapa tohoto složidlo a do začáte míry i dlouhodobého procesu je vedena v duchu učení kulturiace, kdy jsou vyvorený adekvátní podmínky pro dosazení celospolečenského kulturního modelu, který je zaměřen mimo jine i na standardní jazyk. Tento jednotlivými etapami makedonské hnutí nesporně prošlo, otazkou pro další diskuse však zůstává, jaké jsou jejich vnitřní hraniče.

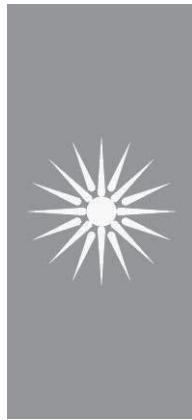
fáze v souvislosti s rozpadem jugoslávské federace na přelomu let 1991–1992, kdy byla na základě referenda vyhlášena „svobodná, samostatná a suverenní Makedonie“. Takřka v tentýž okamžík se objevily spory o koncepci a ideu tohoto státu a o smysl (narativ) jeho dějinného vývoje. Klíčovým faktorem, výrazně posilujícím krizi identity moderního makedonského národa, je tzv. spor s Řeckem, který se transformuje do rovin funkční i symbolických faktorů a výrazně ovlivňuje jejich novodobé interpretace.

Antická identifikace a „řecký spor“

„Řecký spor“ prostřednictvím této faktorů fakticky tematizuje otázku práva na etnonymum a toponymum, jinými slovy aktualizuje otázku, kdo má právo nazývat se Makedoncem a kdo má právo chápát Makedonii jako svou vlast. Tuto situaci lze v řeckém i makedonském kontextu označit jako úsilí o dějinnou exkluzitu (tj. výhradní právo definovat svůj vztah k entonymu a toponymu). V kontextu přelomových společenských okamžíků vyvrátil idealní platformu pro ozivení mytu o antické Makedonii.

Jak již bylo naznačeno, tento soubor mytologizovaných představ se projevuje zejména ve dvou rovinách psychologické povahy. Na jedné straně jde o systematizovanou snahu prokázat provázanost s obdobními „slavné minulosti“, kdy jsou prostřednictvím dobově dovráteného narrativu interpretována historická údobi kulturního a civilizačního vzestupu, čimž se podstatou mění v komplex příznačných ethnocentrických kategorií. Na druhé straně nelze opomijet skutečnost, že tradice Alexandra III. Makedonského jako synonyma slávy antického světa oslovovala a fascinovala v průběhu dějin řadu balkánských a evropských národů. Příznačným svědecitvím tohoto vztahu jsou především nejrůznější varianty románu *Alexanderida*, z něhož se stal v podstatě „migráni syzet“ a jeden ze symbolů literární tradice evropského středověku. Avšak pouze ve dvou prostředích – v řeckém a makedonském – se odkaz Alexandra Makedonského přetvoril v *identifikační základ oficiálního národního příběhu* a splynul s identitárním schématem státního centra.

Z této skutečnosti vyplyvá zřejmá bezvýchodnost řešení mimo jiné i sporu o název makedonského státu. Na území historické Makedonie se z jednoduše rečeno rozvíjí dva národní přiběhy, makedonský a řecký, které se v pojetí příslušných nacionálních konceptů vzájemně kříží, neboť oba národy chápou v rámci zmíněné exkluzivity dějin antický odkaz jako bezvýhradnou součást svých dějin. Nejen vztah k etonymu a toponymu, ale také otázka původu antických Makedonů (Makedoňanů) a jejich etnogeneze rozděluje řeckou a makedonskou interpretaci. V souvislosti s tím se na obou stranach hranice ukazuje polemika, zda byli antičtí Makedonci autochtonním starověkým obyvatelstvem, nebo zda byli součástí

obr. 1 *Verginské slunce*

řeckého jazyka. V tomto smyslu moderní diskurz antické Makedonie spatřuje jako příznacné to, že Makedoňané nebyli pro Hellény ani Řeky, ani barbarý, nýbrž samostatným starověkým národem (toto hodnocení je platné pro období 4. století před n.l.). Je tedy zřejmé, že Makedoňané nemáleželi do řeckého světa v plném slova smyslu, ale stejně tak je zřejmé, že jeho kulturnímu a civilizačnímu klimatu nemohli být zcela odciženi.

Právě toto stanovisko lze chápat jako nejvhodnější výchozí bod i pro současný spor o antické dědictví mezi Athénami a Skopji. Andrzej Chankowski, překladatel knihy *History of Macedonia* britského historika Nicholase Geffreyho Lempriéra Hammonda (1907–2001) do polštiny, ve svém úvodu správně podotýká: „Na Balkánach, gdzie po rozpadzie imperium osmańskiego powstała mozaika ludów, języków, religii, sposobów życia, między którymi nie sposób przeprowadzić jasnej granicy, brak własnej tradycji państowej skłaniał przedstawicieli różnych grup narodowościowych do budowania tożsamości narodowej wokół mitu i szukania starożytnych przodków“ (Hammond 1999: 14).

V kontextu současného anticko-makedonského narrativu lze konstatovat zřejmou disproportci mezi antickou kulturní tradicí a jejím „přerozdělováním“ v nové době ve smyslu ahistoricky vznikajících konsekvencí (Mikołajczak & Stamatoski 2002, 108). Tento narrativ se nutně ocítá v napětí mezi řecko-římským dědictvím Evropy a ideologií novodobých slovanských národů v průběhu 19. století, kdy se velmi intenzivně rozvíjely živé diskuše o podobě a modelech národních kultur. Antická kultura a její odkazy k současnosti tak hrály roli určitého potvrzení kulturní kontinuity a příslušnosti do rámce evropské vzdělanosti.

Hledání historické kontinuity, jež je nezbytným faktorem emancipačního procesu takřka všech tzv. malých národů, předpokládá v prostředí těchto opožděných národních hnutí i v moderní době úvaly o podstatě a smyslu národních dějin. Pozdější přechod mezi jednotlivými etapami národovorného procesu nutí tyto „mladé národy“ spatřovat kořeny národní identity hluboko v minulosti. Jestliže makedonský národ institucionálně i fakticky zavřil formování své identity ve 40. letech 20. století, je zřejmé, že se při prvním dějinném zvratu pravděpodobně projeví společenská skupina, jež se pokusí tento nestabilní a v jistém smyslu křehký koncept podrobit určité redefinici. Těžiště úsvitu národních dějin je v novém znění nutno spatřovat v identifikaci se statověkými národy, jež jsou současně symbolem počátků evropské vzdělanosti. V makedonském případě se tímto zvratem staly události počátku 90. let minulého století, které tamní slovanské obyvatelstvo postavily před zjevný rozkol identit, k jehož překonání mají napomoci etnické myty.

Etnický mytus nemá ze své podstaty zcela jasnu definici, v jeho interpretačním spektru je však možné přijmout výklad Jana Rychlka, který jej chape „jako široce rozšířenou vymýšlenou událost, jež na sebe bere podobu quasihistorického

faktu nebo pravdě evidentně odporující interpretace skutečně historické události, pokud trvale nebo dlouhodobě působi na historické a národnostní vědomí relativně velké části obyvatelstva“ (Rychlík 2006: 38). Variabilní vztah k reálnemu historickému vývoji tedy předpokládá na jedné straně konflikt řecké a makedonské narrativní linie, spjatý přede vším s otázkou práva na materiální i duchovní vlastnictví dvou stejných symbolů, Alexandra Makedonského a tzv. „verginského slunce“ (obr. 1), jež se po roce 1991 stávají nově aktualizovanými atributy makedonské nezávislosti. Makedonský publicista Anastas Vangelis tento střet chápá v obou rovinách – materiální mentální – jako vlastnický, majetnický spor, přičemž podotýká, že „vo grcko-makedonském sporu obete strany, a osobeno grčkata, insisiuiraat na právoto na pravideliyano poseduvanje na historiskite prava vprz antichko makedonskoto nasledestvo, treptrajku go kako svoj imot, svoja fizichka cospstvenost“ (Vangelis 2011⁵). Tvrzení „toho druhého“ jsou v daném diskurzu explicitně chápána jako pokusy o krádež dějin, kultury, ba dokonce identity, jako by se jednalo o hmotné statky, jejichž vlastnictví předpokládá rovněž možnost, že mohou být majeteli zcizeny. Řecky či makedonský charakter příslušných symbolů a fenoménu je přitom vnímán jako „transcendentální kategorie“, která dvě uvedené charakterizace vzájemně vylučuje. Zejména v kontextu Alexandra Makedonského, symbolizujícího slávu a lesk antických dějin této části Balkánského poloostrova, je v těchto identitárních konstruktech důsledně opomíjeno jeho vyznění ve smyslu historické osobnosti univerzálního, evropského, či dokonce světového významu,jenž by měl být nadřazen entocentrickým konstrukcím, formujícím se v průběhu 19. a první poloviny 20. století.

Popisovaná variabilita k historické pravdě však nevede pouze ke střetu řeckého a makedonského narrativu, myříž ohrožuje také jednotnou narrativní linii makedonského národa samotného. Identifikace makedonského národa se po roce 1991 v zásadě člení na dva neslučitelné koncepty, jež lze symbolicky označit jako protiklad tradic antické a slovanské Makedonie. Je zřejmě, že *tradice slovanské Makedonie* a postupného formování makedonského národa, jenž je jedním z členů rodiny slovanských národů, se rozvíjí od 7.–9. století. Naproti tomu teorie o antické Makedonii klade své těžiště zejména do doby Alexandra Makedonského (4. století před n.l.) a současně je interpretována jako funkční faktor ideje současného makedonského státu.

⁵ Dostupné elektronicky: <http://okno.mk/node/13396> [ke dni: 29. 10. 2012].

Podoby mýtu o antické Makedonii

Přiznáčné faktory, které usnadňují proces věstranného rozšíření antického mýtu, jsou kromě již naznačené krize společenského klimatu po rozpadu Jugoslávie spjaty rovněž s přetravajícími pocity celonárodné méněcennosti a frustrace. V souhrnu těchto okolností se mýtus o antické Makedonii zahy po vzniku Republiky Makedonie upevňuje v nejširším povědomí makedonské společnosti. Nová situace s sebou nese určitá rizika vnitřního rozdělení makedonské společnosti, která z ní vyplývají. Společnost se v obrazech vlastní reflexe přirozeně šerpej na *stoupence* a *odpůrců* teoretických konstruktů o kontinuitě antické a slovanské Makedonie, jež s sebou nesou mnohé sémioticky uchopitelné příznaky. Antický mýtus tak spíše společnost rozděluje, než aby se stal integrujícím sociokulturním faktorem. Avšak ani tato polarita příznivců a odpůrců není explicitně jednoznačná, neboť jednotlivé historické a pseudohistorické koncepty se liší v přístupu k problematice slavonizace Makedonie a v širším smyslu i Balkánu. Tento problém lze zjednodušeně shrnout do tří možných záverů či možných interpretací:

- a) slovanské kmény přicházejí na území Makedonie v 6.–7. století, kdy již nejsou patrný faktické důkazy o existenci antických Makedonců, jinými slovy – antici Makedonci byli během mnohých nájezdů barbaršských národů zejména v 6. století, nebo podlehlí již v dřívějších dobách postupné helenizaci. Tento názorový proud potvrzuje slovanský charakter dněního makedonského národa;
- b) slovanské kmény přicházejí na území Makedonie, kde se setkávají s anticko-makedonským obyvatelstvem, s nímž vstupují do koexistence, a proto lze předpokládat, že dnešní Makedonci mají ve svém genetickém kódu větší či menší procento původní anticko-makedonské složky (Donski 2000: 23–37). Předmětem dalších polemik však zůstává otázka většinového faktoru v tomto genetickém profilu. Polemiky o tom, zda převažuje slovanský, nebo anticko-makedonský genetický prvek, fakticky umožňují následné zpochybnění slovanského charakteru makedonského národa, čímž se celá diskuse dostává do roviny mytologizovaných představ;
- c) z podobných intencí vychází i teorie o *venétské civilizaci*, která vytvořila své písmo a literaturu a kterou teprve v 7. století převzali slovanské kmény (Bečev 1995).

Poslední dva jmenované koncepty negují základy makedonské kultury, jež se formovala v úzké provázanosti s počátky cyrilometodějského písavnictví, neboť tvrdí, že makedonští Slované v podstatě převzali anticko-makedonský (případně venétský) kulturní kód, čímž podle této tvrzení teorie o slovanském významu pozbyvá smyslu. Nutno podotknout, že závery těchto badatelů se do značné míry opírají o quasilingvistické interpretace fénických literárních záznamů, nápisů či

náhrobků, na jejichž základě odvozují tvůrci téhoto mytologizovaných narrativu „čtyři tisíce let makedonské civilizace“.

Uvolnění společenských poměrů na počátku 90. let se výrazně projevilo rovněž v intenzitě, s jakou se na makedonském knižním trhu objevovaly nové monografie přesvědčující tamní společnost o nepřetržitém charakteru makedonské civilizace. Mezi těmito publikacemi lze poukázat na několik prací, které zmíňovanou kritizi makedonské identity počátku 90. let odražejí – nutno dodat v kontextu problematického postavení nové vznikajícího makedonského státu – velmi plastický. Předeším rizné práce a stati Taška D. Belčeva na jedné straně a Aleksandra Donského na straně druhé jsou tohoto ideového směru výraznými příklady. Aleksandar Donski je autorem typicky etnocentrické publikace nazvané *Emnoženemetskane raziliku nomeny Makedonci a Bułhary* (Ethogenetické rozdíly mezi Makedonci a Bułhary), kde zmíňovaný civilizační kód antické Makedonie slouží k vymezení a potvrzení makedonské svébytnosti nejen vůči Řekům, ale souběžně také Bulharům (Donski 2000). Kniha pojímá mýtus antické Makedonie jako jeden z možných principů, který může eliminovat bulharské nároky na etnický základ a jazykovou specifiku Makedonců. Donski přitom neodmítá slovanský podíl na charakteru makedonského národa. Naproti tomu práce Taška D. Belčeva *Čemži tisíce let makedonská civilizace, písennictví a kultury* (rozpracovává teorii o anticko-makedonské literární a jazykové tradici s velmi problematickým vztahem ke slovanskému kulturnímu odkazu. Oba autoři i dalšími svými pracemi potvrzují určitou heterogenitu anticko-makedonského identifikačního vzorce. Podobnou nejednotnost v otázce moderního makedonského příběhu lze spatřovat po roce 1991 také na stránkách mnoha makedonských periodik (za všechna lze jmenovat časopisy Bpmem, Makedoncko sonce, Bečev a v neposlední řadě i revue Makedonija), jež je určena pro makedonskou diasporu).

Mýtus o antické Makedonii – iakkoliv nepevný a teoreticky neukotvený – navíc potvrzuje protiklad domácího prostředí a silné nacionalisticky aktivované makedonské emigrace. Především makedonská diaspora v Austrálii se již od počátku 90. let velmi výrazně ztočila s konceptem antické Makedonie. Aktivnější zahraniční spolky v průběhu první poloviny 90. let propojily svou činnost s obdobně smyšlějícími subjekty v Republice Makedonii, čímž byly vytvořeny podmínky pro vřazení tohoto teoretického konceptu také do oficiální politiky makedonského státu. Představitelé politického vedení jsou z hlediska vějířného mínění nuceni se ztotožnit historiografickým konceptem antické a současně Makedonie, jak to mimo jiné potvrzují spory o prvotní variantu makedonské státní vlajky, nebo ještě výrazněji projekt Skopje 2014, předpokládající celkovou urbanistickou přeměnu jádra hlavního města.

„Antikvizace“ makedonské společnosti

Uplynulé dvacetiletí, během něhož se antický mytus rozvíjí v širším makedonském povědomí, naznačilo jeho základní tematické kapitoly, jež mají povahu symbolickou i funkční a které lze vyjádřit v následujících rovinách:

- a) **mýtus o historické kontinuitě**, který hledá odvědnění již zmínovaného předpokladu přímé historické kontinuity tradic antické Makedonie a současného makedonského státu;
- b) příznačnou rovinou tohoto mytu je také **obraz Makedonie jako „biblické země“**; c) podobně je nutno v rámci tohoto etnocentrického konceptu uvést **mýtus o slavné minulosti**;
- d) **rovina mytu o „otci vlasti“** a jeho vojenské sile je personifikací Alexandra Makedonského a v širším smyslu jeho říše;
- e) rovněž již byla nastíněna rovina **mýtu o výsadní úloze Makedonie na počátkách evropské civilizace**. V rámci této tematických oblastí lze vymezit základní funkční téma tohoto mytologizačního schématu, jež lze analyzovat ve dvou klíčových perspektivách – v pojetí (1) **exkluzivity dějinné kontinuity**, které eliminuje uznávané výkazy dosavadní historiografie, a (2) **exkluzivity symbolů**, která má být vlastním instrumentální základnou sloužící k potvrzení bodu prvního. Především otázka vztahu k symbolu „verginského slunce“ potvrzuje vzestupnou dynamiku nejen makedonského etnocentrismu, ale také řecko-makedonského sporu. Lze konstatovat, že doby, než politické vedení mladého makedonského státu zvolilo za součást státní vlajky „verginské slunce“, nebyl řecko-makedonský konflikt tak výrazný. Vlajka se symbolem „verginského slunce“ z července 1992, která tento státní symbol uvádí do právního rámce, znamenala jeden z impulzů řeckého odporu a současně otevřela problém interpretace historických symbolů v moderním diskurzu.

Vývoj této fáze řecko-makedonského konfliktu (léta 1992–1995) se v podstatě zaměřil na spor o právo užívat symboly Filiové dynastie („verginské slunce“), jež v pohledu řecké strany symbolizuje zrození řeckého (helénského) národa, a proto nemohou být státním symbolem jiného státu či národního společenství. Z hlediska historického je však nutno brát na zřetel fakt, že tento symbol není charakteristický ani pro starou Makedonii, ani pro Řecko, neboť se jedná o stylizaci symbolu Slunce, se kterou se lze setkat mnohem čírve i v jiných kulturách, mimo jiné na Blízkém východě nebo v Persii. Jakákoliv exkluzivita zlatého larnaxu dynastie Filipa Makedonského, jenž byl nalezen v egejské obci Vergina (makedonský Kutleš) v roce 1977, se stává z hlediska národního ideologického problematikou.

Personifikovaný symbol Alexandra Makedonského, k jehož odkazu se makedonský stát symbolicky hlásí, se v nejnovější době rozvíjí především ve dvou

příznačných témaitech, jež jsou obě soustředěna na hlavní město Skopje. Polemiky a řecké protesty vzbudilo jednak rozhodnutí makedonské vlády přejmenovat skopské letiště na Letiště Alexandra Velikého (makedonsky Aerodrom Aleksandar Veliki), anglicky Airport Alexander the Great, které v zásadě odpovídá výše nastíneným obecným motivacím dotváření moderního národního příběhu. Středem antického labiryntu je však velmi diskutabilní projekt impozantní sochy „bojovníka na koni“, jež byla v rámci urbanistické vize Skopje 2014 umístěna na centrální skopské náměstí v létech roku 2011 a která implicitně i explicitně připomíná právě *bojovníkem* personifikovanou tradici antické Makedonie.

Otzáka památníku neskrytá v makedonském diskurzu řadu přiznačných rysů a zajímavých interpretačních východisek duchovní orientace státu, neboť v posledních dvaceti letech lze pozorovat odklon od tradičních symbolů slovanské tradice (Cyril a Metoděj, Kliment Ochridský či řada představitelů jazykové-literárního obrození) k osobnosti antické tradice (především Alexandr Makedonský, Filip II. či Justinian I.). Tuto tendenci v moderní kulturní paměti makedonského národa potvrzuje mimo jiné i soubor sousoší, jež mají být na různých místech Skopje osazena v rámci realizace projektu „Skopje 2014“.

Projekt „Skopje 2014“

Oba modely tzv. „antikvizace“ makedonských dějin, tj. nový název skopského letiště a urbanistický projekt „Skopje 2014“, spojují symbolické úkoly, které má v kontextu dotvářejícího se moderního národního příběhu splnit kult Alexandra Makedonského. Přitom je nutno spatřovat tyto snahy v kontextu s obdobným úsilím, jímž prošla novoecká kultura v průběhu 19. a částečně též v první polovině 20. století, v jehož ústředí vystupoval Alexander Makedonský jako integrující faktor tehdejší řecké společnosti, či lépe řečeno) jako specifický model politické mobilizace, jenž může změnit dosavadní směr vývoje dané společnosti. Obdobnou roli měl splnit Alexander Makedonský přibližně o sto padesát let později také v Makedonii, avšak s tím rozdílem, že v rámci makedonského narrativu má prokázat svůj makedonský, nikoliv řecký charakter.

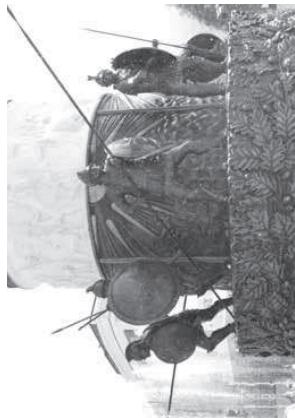
Druhý model „antikvizace“ alexandrovského mytu – urbanizace městského jádra Skopje – je možno interpretovat jako výraz unictí varietní symbiozy starořeckých forem, jejichž západoevropských reflexi a makedonských adaptací obou předcházejících kulturních modelů, jejichž společným jmenovatelem je úsílo o etnocentricky funkční výjemové písobení mytu o Alexandru Makedonském. Koncept nového pojedání městského jádra v neoklasickních či barokních realizacích antického stylu je určitým splynutím různých přístupů k témuž problému. Na jedné straně se tu prokazatelně aplikují stavební postupy antického Řecka (respektive

Instalace sochy Alexandra Makedonského na centrálním skopském náměstí

Makedonija ukazuje snahu o konkurenční pojedí makedonského národního příběhu v kontrastu k narrativu řeckému. „Anonymní“ *socha „bojovníka na koni“*, jež byla ve Skopji umístěna v léte roku 2011 (obr. 2), je v psychologické rovině středobodem makedonského světa, z něhož vyznivá deklarovaná kontinuita antické a slovanské Makedonie. Současně je tato socha také přirozenou odpovědí makedonské vlády na akt instalace obdobné skulptury v centru Soluně, která v Řecku konce 70. let minulého století spustila v souvislosti s nálezem „verginského slunce“ bouřlivou revitalizaci kultu Alexandra Makedonského. Anatas Vangeli při svých analýzách správně poukazuje na skutečnost, že i soluňské ztvárnění Alexandra je prakticky kopii západoevropských obrazů a představ o Alexandrovi (Vangeli 2011), ve většině případů navíc přetrvávajících z 19. století.

Urbanistický projekt „Skopje 2014“ lze zhodnotit jako přiznacný reflex současného vývoje Republiky Makedonie. V šestistranná přeměna městského jádra předpokládá mimo jiné výstavbu mnoha památníků a pompezních sousoší, administrativních budov, fontán či muzeí, která si kladou za cíl nalézt adekvátní výklad makedonského historického narrativu. Tyto stavby mají současně zjedný semantický

Obr. 3 Detaily fontány u sochy „bojovníka na koni“ na skopském náměstí Makedonija v roce 2012

helénského světa) – spatřit je možno antické chrámy s korintskými, dórskými i iónskými hlavicemi sloupů či typické trojúhelníkové tympanony –, na straně druhé hráje rovněž roli západoevropské vidění antického světa a s ním spjatá potřeba pompézně upraveného veřejného prostoru v samém jádru politického (státního) centra. Architektonická přestavba centra Skopje je zvláštním semiotickým obrazem moderních kulturních dějin Makedonie také s ohledem na fakt, že se tato „urbanistická antikvizace“ zaměřuje prakticky bezvýhradně na hlavní město. Symbolicky se tak potvrzuje zobrazení hlavního města jako přirozeného a historicky tradičního mocenského centra, jež evokuje historickou tradici na jedné straně, modernitu naší doby na straně druhé.

Instalace sochy Alexandra Makedonského na centrálním skopském náměstí Makedonija ukazuje snahu o konkurenční pojedí makedonského národního příběhu v kontrastu k narrativu řeckému. „Anonymní“ *socha „bojovníka na koni“*, jež byla ve Skopji umístěna v léte roku 2011 (obr. 2), je v psychologické rovině středobodem makedonského světa, z něhož vyznivá deklarovaná kontinuita antické a slovanské Makedonie. Současně je tato socha také přirozenou odpovědí makedonské vlády na akt instalace obdobné skulptury v centru Soluně, která v Řecku konce 70. let minulého století spustila v souvislosti s nálezem „verginského slunce“ bouřlivou revitalizaci kultu Alexandra Makedonského. Anatas Vangeli při svých analýzách správně poukazuje na skutečnost, že i soluňské ztvárnění Alexandra je prakticky kopii západoevropských obrazů a představ o Alexandrovi (Vangeli 2011), ve většině případů navíc přetrvávajících z 19. století.

Urbanistický projekt „Skopje 2014“ lze zhodnotit jako přiznacný reflex současného vývoje Republiky Makedonie. V šestistranná přeměna městského jádra předpokládá mimo jiné výstavbu mnoha památníků a pompezních sousoší, administrativních budov, fontán či muzeí, která si kladou za cíl nalézt adekvátní výklad makedonského historického narrativu. Tyto stavby mají současně zjedný semantický

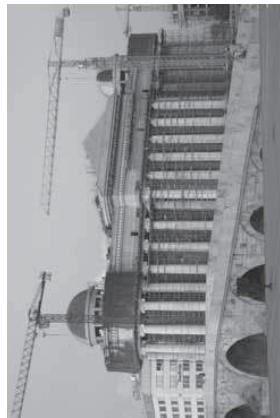
Obr. 2 Skopské náměstí Makedonija v roce 2009, 2011 a 2012

příznak; nejedná se pouze o snahu urbanizovat věřejný prostor města, jež od katastrofálního zemětřesení v roce 1963 postrádá esteticky propracovanější koncept, ale o symbolickým způsobem vyjádřené pojedí stavající mocenské elity, snážící se svou vládu potvrdit spektakulárně uchopeným pojedíkem s dobovou „největší slávy a rozkvětu“ makedonského státu⁶, třebaže tyto snahy jsou zcela ahistorické.

Nelze tak hovořit o **rekonstrukci** antické části architektonického korpusu, nýbrž o historizující a zcela spontánně projektované výstavbě. Přitom je třeba mít na paměti, že Skopje ve své dnešní lokalizaci nemohla být vpravdě antickým městem, neboť její předchůdce, antické Scupi, bylo roku 518 n. l. postiženo zničujícím zemětřesením, a proto se nová osada – veskra slovanská, základ dnešní Skopje – formovala přibližně pět kilometrů dálé po proudu řeky Vardar.

V objektivním pohledu je namísto podotknout, že centrum města Skopje skutečně potřebuje souvisejší plán urbanistických úprav. Po zemětřesení v roce 1963, jež zničilo kolorit typického balkánského města na pomezí osmanskooorientálního dědictví a historizující „evropské“ urbanizace v době po balkánských

⁶ V této souvislosti je možno zmínit kopii příznačnou práci Vasilia Tupurkowského, makedonského historika a politika, jenž je autorem dějin antické Makedonie. V této práci si klade za cíl prokázat kontinuitu antické a slovanské Makedonie, navíc se snaží chapat makedonský stát Filia II. jako počátek makedonské státnosti (Tympposku 1993).

Obr. 7 Oblouk Porta Makedonia 2011 a 2012

Obr. 8 Budova soudu, Státního archivu a Archeologického muzea v letech 2010, 2011 a 2012

Obr. 4 Sveti Jovan Krstitelj.

Obr. 4, pomník Filipa II. či budova Ústavního soudu, Státního archivu a Archeologického muzea (viz obr. 8).

Projekt – a tím i celý „antikvizační proces“ – má nesporě psychologické význení, jež má u makedonských občanů posilit pocit národní hrasti, a z tohoto důvodu neskrývá tendenci k monumentalitě, pompě hraniciící s megalomanii, jejichž podstatu lze interpretovat v kontextu předešlých úvah o makedonském národním příběhu. Rovněž z hlediska estetického působí mnohé projekty agresivně, ahistořicky a v širší perspektívě nepromyšleně. V jejich důsledku se dostává makedonská společnost do samého nitra labiryntu systematicky zdůrazňovaného „antického dědictví a dějinné kontinuity“, který pro současný i budoucí makedonský vývoj představuje soubor necoby ježné živých neurálnických bodů a problematických témat

Obr. 6 Národní divadlo ve Skopje po roce 1913

Obr. 7 Průčelí budovy soudu, Státního archivu a Archeologického muzea v roce 2012

válkách 1912–1913, se nepodařilo původní atmosféru navrátit. Proto je vhodné některé projekty v rámci architektonických úprav projektu „Skopje 2014“ přivítat (jedná se zejména o obnovu historické budovy Národního divadla – viz obr. 5).

Kromě těchto budov, jež zosobňovaly kolonialistickou Skopje, se v rámci projektu „Skopje 2014“ budují objekty zcela nové, bez historické vazby. Příkladem je nepřehlédnutelná **Porta Makedonia** (viz obr. 7), již zmínovaná fontána (viz obr. 2 a 3) a monumen-tální socha Alexandra Makedonského (formálně prezentovaná jako anonymní „voják na koni“) na centrálním náměstí (viz obr. 2), **pomník Justiniána I.** (viz obr. 4), pomník Filipa II. či budova **Ústavního soudu, Státního archivu a Archeologického muzea** (viz obr. 8).

Projekt – a tím i celý „antikvizační proces“ – má nesporě psychologické význení, jež má u makedonských občanů posilit pocit národní hrasti, a z tohoto důvodu neskrývá tendenci k monumentalitě, pompě hraniciící s megalomanii, jejichž podstatu lze interpretovat v kontextu předešlých úvah o makedonském národním příběhu. Rovněž z hlediska estetického působí mnohé projekty agresivně, ahistořicky a v širší perspektívě nepromyšleně. V jejich důsledku se dostává makedonská společnost do samého nitra labiryntu systematicky zdůrazňovaného „antického dědictví a dějinné kontinuity“, který pro současný i budoucí makedonský vývoj představuje soubor necoby ježné živých neurálnických bodů a problematických témat

nejen v perspektívě širších regionálních vazeb, ale také uvnitř samotné makedonské společnosti. Z těchto labyrintů bude Makedonie za stávajících poměrů hledat cestu jen velmi složitě.

Obr. 9 Průčelí budovy soudu, Státního archivu a Archeologického muzea v roce 2012

Literatura

- Sakellariou, M. B. (1992) *Macedonia. 4000 Years of Greek History and Civilization*. Athens: Ekdotike Athenon S. A.
- Белчев, Т. Д. (1995) Четири илјади години македонска цивилизација, писменост и култура. Штип: Шгрк.
- Bobrownicka, M. (2000) *język a tożsamość narodowa. Slavica*. Kraków: Universitas.
- Bobrownicka, M. (1995) *Narkotyk mitu (Szkiec o świadomości narodowej i kulturowej Słowian zachodnich i południowych)*. Kraków: Universitas.
- Ленфорт, Ј. М. (1996) *Македонскиот конфликт. Етничкиот национализам во транснационалниот свет*. Скопје: Македонска книга.
- Донски, А. (2000a) *Antyckoo-makedonskoto nasledstvo vo denecinata makedonska nacija*. Штип: Центар за културна иницијатива.
- Донски, А. (2000b) *Etnogenetskите разлики помеѓу Македонците и Бугарите*. Штип: „2. ри август С“.
- Gladkova, H. (2003) Jazykový programatypologienarodnfhohnutí u Slovanů. In *Slavia* 72, Praha.
- Hammond, N. G. L. (1999) *Starožitna Macedonia. Poczatki, instytucje, dzieje*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Hroch M. (2009) *Národy nejsou dílem náhody. Příčiny a předpoklady vytváření moderních evropských národů*, Praha: SLON.
- Hroch, M. (1999) *V národním zajmu. Požadavky a cíle evropských národních hnutí devatenáctého století v komparativní perspektivě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Коледаров, П. (1985) *Имено Македония в историческата историография*. София: Наука и изкуство.
- Костурски, П.; Поповски, Р.; Поповски, П. (2000) *Aleksandar Makedonski. Makedonizam*. Скопје: П. Костурски.
- Луковић – Пјановић, О. (1993) *Crđbi...narod najstvariju I–III*. Beograd: Мирослав.
- Macura V. (1995) *Znamení zrodu. České národní obrození jako kulturní typ*. Jinočany: Н&Н.
- Mikolajczak, A.W.; Stamatoski, Z. (2002) Antyczna tożsamość Macedonii – między nacjonalizmem i uniwersalizmem. In *Wokół Macedonii: sila kultury – kultura siły*. Zielinski, B. (ed.). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 107–116.
- Motoz-Grzelak, L. (2004) *Aleksander Wielki a macedońska idea narodowa*. Warszawa: Slawistyczny ośrodek Wydawniczy.
- Rychlik J. (2006) Formování „národního přiběhu“ jako podstaty národní ideje a národní ideologie. In *Cesty k národnímu obrození: běloruský a český model*. Ivanova, A.; Tuček, J. (eds.) Praha: Fakulta humanitních studií.
- Rychlik, J.; Kouba, M. (2003) *Dějiny Makedonie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Rychlik, J. (2009) *Mezi Vídni a Caihradem I. (Utváření balkánských národů)*. Praha: Vyšehrad.